

JIŘÍ HEJDA

ÚTĚK

Michal

Michal

copyright © heirs, 2015
cover © Kameel Machart, 2015
ISBN 978-80-87938-30-0

JIRÍ
HEJDA ÚTĚK

Proby tohoto příběhu dokumentární,
povahy ucpou symptomy: křídlo má máj
přeměně jmen.

J. H.

ČÁST PRVNÍ

1

„Počúvajte, Blažek, zajtra idete na iné pracovisko. Odozdajte naradie!“

„Rozkaz,“ řekl a cítil, že mu rázem vyschlo v krku. Hvízdavej Dan je prevít. To věděl dávno. Ale že je takovej hajzl? Co teď? To je, jako by mu zbouřal celý domeček z karet jediným trhnutím ruky. A přece byl přesvědčen, že má všechno promyšleno do posledních podrobností. Ještě týden kdyby byl zůstal na místě. Nebo alespoň tři dny! Co je to po tolika letech?

Došel mechanicky ke své vrtačce a usedl k práci.

„Co ti chtěl?“ zeptal se Pepík, který seděl nalevo a vrtal stejně jako on podle šablony dírky do kroužků z umělé hmoty.

„Vyhodil mě. Zejtra už tu nejsem.“

Pepík zarazil vrtačku a obrátil se k němu celou tváří. „A dej pokoj! A proč? Dyť přece plníš normu na 120 procent.“

„Copak já vím? Hvízdoš je hajzl, přece ho znáš.“

„Je. Ale přesto. Proč by se měl zbavovat lidí, který mu pomáhají plnit plán? Proč nevyndá Šaňa nebo Karolka? Ty přec neplně.“

„Ty chytřej, to sou přece bejvalý gardisti, Šaňo dokonce ministr — a on byl přece taky gardista. Ale dělej a nebav se, já si musím něco rozmyslet.“

Zapnul stroj, ale nevrtal, jen markýroval práci. Proč by taky pracoval? Normu dávno měl a teď už na tom stejně nesejde. Ty dvě hodiny do konce směny profláká a dál... Ano, o to právě jde, co bude dál.

Zpočátku mu to nemyslelo. Byl vyveden z rovnováhy tím nečekaným přeložením na jiné pracoviště. Znamenalo to ne-li

rozbití, tedy určitě oddálení a zkomplikování jeho plánů. A ty plány, to byla práce mnoha měsíců, dlouhého času úporného myšlení ve dne při práci, ale zejména v noci, kdy nikdo nerušil, kdy mohl kombinovat a domýšlet svoje tahy jako hráč na šachovnici. Jenomže tahle hra se hrála o život, při té šlo o krk. Jeden chybný krůček a jsi chladná mrtvola v bezejmenném hrobě za zdí.

Začalo to na samotce, tehdy, když dostal deset dní od Nosáriuse, protože... proč vlastně? Nikdy nevěděl, proč dostal trest bez raportu, bez výsledku, bez viny. Prý tehdy hráli bachaři karty, kolik kdo napaří trestních dávek, tvrdých lůžek a pústů. Podle předpisu měl být komandován k raportu před velitele, který měl stanovit trest. Ale za Balinta tohle neplatilo, tresty dával kterýkoli bachař a zásadou bylo napařit jim, politickým, při každé příležitosti a pod jakoukoli záminkou co nejvíc trestů. Nosárius přišel, zařval, že jsou špatně srovnané deky, a aby nemohl dokazovat, že tomu tak není, hned je strhl a rozházel po podlaze. Deset dnů korekce!

A tehdy, když dostal těch deset dnů, začal myslet. Samozřejmě. Když je člověk deset dní sám a sám, musí vstát o půl páté a lehnout si smí až v devět — lehnout v lehkých cvilinkových šatech jen na tvrdou podlahu bez slamníku, bez podhlavníku (dával si pod hlavu boty), bez přikrývky, takže se celou noc klepal zimou, nepřijde-li k němu ani živá duše, jen mu strčí okénkem ve dveřích ráno trochu černé kávy, v poledne poloviční porci oběda a večer zase trochu černé kávy –, co může dělat jiného než myslet? Chodit a myslet. A má-li s myšlením vystačit, musí myslet na něco poutavého, na něco konkrétního.

Vzpomínat? Toho už dávno nechal. Dřív si vzpomínal na Jarmilu. Ale jaký to mělo smysl? Žádný! Bylo mu jen smutno.

A tehdy mu napadla ta myšlenka: musí tu být opravdu až do konce svého života? Vlastně ne do konce života, protože i když byl odsouzen k absolutnímu trestu, což je eufemismus pro smrt provazem, který mu byl změněn výrokem soudu „s použitím § 113“ v doživotní vězení, věděl, že dříve či později přijde amnestie a půjde domů. Jenomže kdy to bude? Za deset, za patnáct let? Má sedět ještě deset nebo patnáct let? Vydrží to vůbec? A ko-

lik mu bude, až vyjde z kriminálu? Co potom začne on, nedostudovaný filozof, na sklonku života? Stojí pak vůbec za to ještě žít? Není možno odsud utéct?

Ano, to je ta myšlenka, která ho napadla na samotce a která ho elektrizovala. Jako by se stal novým člověkem. Dlouhé dny samoty, nekonečné večery se mu krátily, a když pro něj konečně přišli, že mu trest skončil, skoro litoval, protože ještě zdaleka neměl všechno promyšleno.

Útěk z pevnosti! Tvrdili, že je nemožný. Nemožný z pevnosti, obehnané hradbami a příkopy, omotané ostnatým drátem, hlídané strážními věžemi v koridorech osvětlených v noci silnými reflektory, kde pobíhají cvičení policejní psi, kteří jdou po člověku, z pevnosti obklopené vedením silného proudu, jehož dotyk zabíjí... Ale právě proto, že si byli příliš jisti, polevili určitě ve své bdělosti. Byl by v tom čert, aby se v jejich opatřeních nenašla díra. Přece byl natolik inteligentní, aby dovedl myslet, jako myslí oni. Ano, musí se vžít v jejich myšlení, musí prozkoumat jejich opatření, aby zjistil, kde jsou mezery. Útěk není jen věcí techniky, ale především psychologie. Nebyl přece nadarmo posluchačem filozofické fakulty pražské Karlovy univerzity a psychologie nebyla nadarmo jeho koníčkem. Zapřáhne do svých výpočtů Freuda, Pavlova i behavioristy a vyzkouší si prakticky nosnost jejich teorií. Musí jednat tak, jak nepředpokládají, musí bojovat jejich vlastními zbraněmi, musí se vžít do jejich myšlenkových pochodů, musí počítat s jejich reflexy na každou možnou situaci a předem na ně reagovat.

Několik měsíců osnoval své plány. Krok za krokem probíral každou situaci, všechny možné varianty útěku, až zbavil každé překvapení překvapujícího momentu. Teď byl se vším hotov. Teď, v příštích čtrnácti dnech, se konečně odhodlal k činu. A právě v tom okamžiku ho ten hajzl Hvízdavej Dan přeloží z pracoviště. To znamená jiné prostředí, novou světnici, kde bude spát, neznámí lidé, neznámí fyzlové... Všechno je zbouráno, musí začít znovu, a protože je podzim, znamená to odklad pravděpodobně o celý rok. V zimě se utíkat nedá a na jaře a začátkem léta těžko, jsou deště, nedá se spát venku, na stromech v zahradách není

ovoce a na polích není zelenina. Nemůže počítat s tím, že by s sebou tahal proviant. Útěk z pevnosti není výlet.

Až se mu udělalo nevolno. Zastavil stroj a odešel na záchod. Sedl si a přemýšlel. Pořád jen přemýšlel a přemýšlel. Připadal si jako velmistr šachu při simultánci. A teď dostal mat. Je to mat, nebo jen garde? Vida — přece neměl všechno propočteno. Tady bylo něco, s čím nepočítal. Taková jednoduchá věc.

Někdo zabušil na dveře:

„Serjóžo!“

„Už to bude,“ ozval se a chystal se odejít, když vtom mu blesklo hlavou: Neotálej! Máš poslední příležitost! Uteč ještě dnes!

Až se zajíkl tou myšlenkou, která rázem rozvířila v jeho mozku divoký karusel vzájemných souvislostí, kde jedno proč podmiňovalo druhé, kde všechno bylo skloubeno jako v hodičovém stroji. Zamotala se mu hlava a znovu usedl na klozetové víko.

„Ser rychle, kruci, dělej!“ hulákal někdo přede dveřmi. Zřejmě měl naspěch. Bylo to přirozené, k obědu byly fazole. Vyšel ven a předal klozet muklovi, který už držel kalhoty v hrsti, a vrátil se k své vrtačce.

Jen klid, řekl si. Počítat do deseti a zhluboka dýchat. Naučil se lety vězení ovládat své jednání i myšlení. Podrobil se železné sebekázní a zkoušel svoji vůli na maličkostech zdánlivě maličerných, ale ve skutečnosti nesmírně těžkých. Naučil se potlačit i reflexy: zadržet kýchnutí, chtělo-li se mu kýchnout. Podržel prst nad hořící sirkou a neucuknout. Říct si při mučivé žízni: nenapiji se. Odříct si po deseti dnech korekce s polovičními dávkami (v době, kdy i plná dávka sotva stačila nasytit) ještě jeden celý den jídla... I teď si dovedl poručit nemyslet a čekat, až se uklidní.

Pro jistotu upjal do stroje velmi složitou šablonu, při které se musel velmi pozorně soustředit na vrtání. Trvalo mu to čtvrt hodiny a stačilo to, aby vychladl.

Teď může klidně myslet.

Tedy: utéct ještě dnes. Je nutno všechno znovu promyslet. Na nic nezapomenout. Vzít v úvahu změněnou situaci. A nutno myslet rychle, je v časové tísní. Za hodinu končí směna, pak se sem už nevrátí. Nedostane se z ubikace. Neví, co bude zítra, kde bude nasazen.

Chystal si útěk na pozdější dobu, až budou delší noci, ale ještě teplé dny, protože ve dne se bude spát a v noci chodit. Musí být ještě ovoce na stromech, aby bylo co jíst.

Naštěstí má připraveno už delší dobu vše, co si vezme s sebou. Naštěstí si to. Ale to hlavní — nůžky na silný drát a kabel — má tady, v dílně. To s sebou na ubikaci vzít nemůže, ale bez toho není útěk možný. Co teď? Zmizet hned při střídání směny nejde. Počítají je zde i na ubikaci. Počet musí souhlasit. Mimo to je šacují — sice namátkově, ale čert nikdy nespí. Kdyby mu přišli na nůžky a kabel, je z toho korekce, a co horšího, budou na něj dávat pozor, strčí ho na nové samotky a odtamtud utéct nemůže. Mohl by ovšem vynést nůžky a kabel ven a schovat do fošen, které jsou narovnány za plotem pracoviště, právě před koridorem. Jenomže i tam by je mohl někdo náhodou objevit a vše by bylo zkaženo. Nehledě na to, že musí na ubikaci, protože tam má jídlo, bez kterého se nemůže vydat na cestu, železnou zásobu: usušený, na malé kousky rozkrájený chléb v plátěném pytlíku, jednu konzervu sladkého kondenzovaného mléka a koňský salám, už pěkně smradlavý. Pro psy.

Musí za každou cenu na ubikaci a potom se vrátit do dílny. Ale jak? Přece musí být možnost dostat se do dílny.

Předat nářadí! To je ono. Pro jistotu si něco nezávadného vezme s sebou: brousek a sadu vrtáčků. Bude tvrdit, že si to doma přibrušoval. A měřky. Strčí to do kapsy a najdou-li to při prohlídce, řekne jim totéž. Buď mu to zbaští, nebo to bude muset odevzdat. Ale i pak se může pokusit odejít z ubikací pod záminkou předání nářadí. Kdo bude mít odpoledne službu? Včera ji měl Der schön Emil, ale ten dnes končí. Buď přijde Pan Vůl, nebo Předvoj civilizace. Prašť jako uhoď. Rozdíl je jen v tom, že Pan Vůl ví, že je vůl, a Předvoj civilizace to neví. Může mít úspěch, když to dobře nafilmuje.

A teď nejdůležitější: časový rozvrh. Počítání je teď zpravidla mezi půl osmou až osmou. To už je tma. Teprve tehdy mohou objevit — a patrně i objeví, že jim někdo chybí. Začnou tedy počítat znovu — na pracovištích druhé směny a v ubikacích. To potrvá zase nejméně hodinu, tedy do půl deváté až do devíti má čas. Tma je teď, koncem září, v sedm hodin. Dříve utíkat nemůže, později už by bylo málo času. V půl šesté je večere. Nevadí, na světlici budou myslet, že je v dílně a v dílně budou přesvědčeni, že je doma. Nikdo ho nebude postrádat. Ale večere je škoda. Bude mu chybět. Co kdyby se navečeřel v dílně? Porcované maso nebude a toho ostatního mají vždycky navíc. V šest by mohl zmizet. Čili po páté by odešel z oddílu, ohlásí, že jde předat nářadí, totéž přihlásí na pracovišti, navečeří se — a zmizí. Počkej! Neměl by ses napřed odhlásit? Ne! Velitel by tě mohl osobně odvést na oddíl a bylo by po všem. Ztratí se po anglicku a budou-li ho postrádat, budou mít za to, že odešel bez hlášení. Do sedmi musí čekat v kládách.

Pro jistotu si vezme kýbl. Kdyby někdo náhodou přišel, bude tvrdit, že myl záchody a teď vylévá vodu. Kýbl v ruce je lepší než občanská legitimace. Nesčetněkrát navštívil kamarády v jejich ubikaci, což bylo přísně zakázáno a krutě trestáno, jen s kýblem v ruce. Na chodbě se myla okna. Vzal do ruky kýbl a před očima bachaře, který měl dozor, chodil, kam ho napadlo.

To je v pořádku.

Jo sakra, a co Franta?

Na Frantu docela zapomněl. Nemůže přece jít bez Franty. Slíbili si to, všechno spolu prodiskutovali a pak, Frantu musí mít. Nemůže utéct jen jeden, musí být dva, aby jeden hlídal, zatímco druhý spí nebo řeže dráty nebo vůbec něco riskuje. Dva mají čtyři oči a čtyři uši, ve dvou se to lépe táhne. Jak to udělat s Frantou? Přejde na druhou směnu, ale to už spolu nemohou promluvit, budou stát ve dvojstupu naproti sobě. Nanejvýš by mu mohl hodit jedno, dvě slůvka, ale to nestačí.

Musí jednat za něj. Vezme prostě jeho věci, potraviny, které si připravil stejně jako on, a až se vrátí odpoledne do dílny, po-

staví ho před hotovou věc. Ježíši, ten bude valit bulvy! Ale Franta je tutovéj kluk, ten nezdrhne. Prostě musí, nedá se nic dělat.

Bzučák ohlásil konec směny.

2

Vycházka byla tentokrát hezká. Záříjové slunce teple svítilo, a třebaže chodili jen v pětiúhelníku dvora vězeňské budovy, vzdobeném chudým trávníkem a několika záhonky květin, bylo to příjemné. Dozor měl Larsen, a třebaže to byl jinak prevít, o vycházku se moc nestaral, nebuzeroval dodržováním čtyřstupů podle světnic, jako to chtěl Kozí potrat nebo Makarenko. Blažkovi bylo divně u srdce. Snad je tu dnes naposledy. Rozhlížel se po známých zdech, po dvou keřích révy, které se, obtíženy nádhernými hrozny, pnuly až do prvního patra nad druhým vchodem, díval se po oknech starých sametek, kde strávil několik týdnů v izolaci. Dnes už tam izolace nebyla, světnice byly spojeny ve skupiny pěti pokojíků, kde se docela příjemně bydlelo — vždy čtyři na dvou dvoulůžkách v jedné světnici — daleko lépe než na oddíle, kde bylo průměrně dvacet pět osob ve světnici, v těch velkých dokonce přes padesát a v jedné přes osmdesát. Také tam bydlel, a třebaže si zpočátku nemohl zvyknout, později tomu přišel na chuť, protože v takovém množství lidí bylo možno se ztratit, a zejména bachaři tu byli bezmocní. Dostal se až dozadu — tam se na dvojitých postelích dalo ležet celý den, protože tam jednak nebylo od dveří vidět a než tam bachař došel, byli všichni už dávno na nohou. Leželi zásadně na kavalcích těch, kdo byli na druhé směně, takže i když si bachař pamatoval lůžko, na kterém viděl někoho ležet, jméno upevněné v čele kavalce mu nic neřeklo, protože jeho nositel byl v zaměstnání. Zprvu byli bachaři vztekli a zuřili, ale pak pochopili, že je muklové doběhli, a hodili tedy vše za hlavu, což bylo také jediné, co mohli dělat.

Prohlížel si tváře kamarádů. Měl tu i komplice, měl tu několik dobrých, věrných přátel, jaké člověk najde jen v kriminálu,

kde se lidé při dlouhém pobytu svléknou donaha i duševně, a byl by jim rád stiskl ruku na rozloučenou. Ale vystříhal se toho. Věděl, že po jeho útěku začne hrozné vyšetřování. Perzekuce celého kriminálu. Tomu nemohl zabránit. Ale nechtěl uvést do přímého nebezpečí právě svoje kamarády tím, že by se s nimi dnes bavil. Protože první, po čem budou pátrat, bude, s kým mluvil v poslední době, zejména ovšem bezprostředně dnes. Ti budou ihned zavřeni na samoty a přísně vyslýcháni — ve dne, ale zvláště v noci —, najde se záminka, aby dostali korekci a trestní dávky, budou na ně rvát, co jim svěřil, o čem se s nimi radil, kudy utekl, kam, ke komu, kdo mu pomohl... Znal to, prodělal to přece na vlastní kůži, a proto se varoval připojit se dnes k někomu ze svých přátel.

Osud mu nahrál Klečku. Klečka byl bomzák. V civilu pingl, dal se za trochu lepší stravy a nějakou korunu na nákup koupit velitelstvím, aby zrazoval kamarády. Zavírali ho mezi nově příšlé vězně, před kterými nadával na bachaře, rozdával cigarety, měl cundr a kamínek, prostě získal si důvěru naivních zajců, kteří mu pak svěřovali, co neřekli vyšetřujícím orgánům, a ti se pak nestačili divit, když už bylo pozdě. Klečku každý znal, a i když se teď tvářil jako kajcník, dušoval se, že lituje toho, co prý dělal z nerozváznosti, našlo se jen moc málo hejlů, kteří mu nalítli. Dnes přišel k Blažkovi sám a dal se s ním do hovoru. Blažek to uvítal se škodolibou radostí a pozdržel ho po celou vycházku, poslouchaje jeho obvyklé lhaní a nadávání bachařům. Přisvědčoval mu, ubezpečil ho, že nevěří řečem, které o něm šíří někteří muklové, a v duchu se chvěl blaženou radostí, jak se zase pro změnu bude divit Klečka, až ho — snad už zítra, snad ještě dnes v noci — vytáhnou a budou zpovídat. Protože tady na dvoře nechodí jediný bomzák, tady je jich celá četa, od blbečků, kteří žalují, jestli někdo kouřil, až po rafinované darebáky s akademickým titulem a diplomatickou minulostí, kteří sondují politické smýšlení a názory na současnou mezinárodní situaci. Byli mezi nimi i zmrzačení sadisté, kteří si vydělávali na dobré živobytí v kriminále vymýšlením trestných skutků, vzdělaní a protřelí, pasoucí se na utrpení druhých. Byl přesvědčen, že jeho osobní spis je stále doplňován záznamy o jeho výrocích — jistě většinou

vymyšlených, protože bomzáci chtějí vyhovět svým chlebedárcům, a on byl přece politickým prominentem. Tenhle název si tenkrát vymysleli lidé na vnějšku a bachaři věřili, že je to nadávka. Larsen sám mu jednou řekl: „nenahovárajte mi nič, já viem, aký ste prominent, s vami sa onzit nebudem.“ Bude tedy dosti svědků a udavačů, kteří si vzpomenou, že dnes po celou vycházku se domlouval s Klečkou. A Klečkovi nepomůže tvrdit, že mu nic neřekl o chystaném útěku. Přinejmenším zůstane čtrnáct dní v izolaci a napará mu pár stovek náhrady za promeškanou práci, nehledě na ztrátu důvěry. Zahrálo ho blažené vědomí, že ještě na odchodu prospěje klukům tím, jak podrazí Klečkovi nohy.

Když se za hodinu vrátil z procházky, začal se chystat.

Měl ve slamníku schovanou konzervu s mlékem, nepropíchnutou, jak měla být podle nařízení, takže se nekazila, pytlík chleba, nakrájeného na kostičky a vysušeného na ústředním topení, a od soboty schovaný salám. Už smrděl, ale tím líp, to právě potřeboval. Schovával si takhle každou sobotu pár kousků koniny, které si utrhl od večere, protože stále počítal s možností útěku a salám musel být pro psy. Pak vytáhl pěkné nové onuce, které vyměnil za cigarety ve skladu. Franta měl rovněž nové, vytáhl tedy i jeho, svoje si hned vzal, dobře promastil jelením lojem a zabalil do nich čistě umyté nohy. Frantovy schoval pod košili spolu s konzervami, svými i Frantovými, i chleby a salám. Sbalil vrtačky, pilník a měrky, a když chodbaři začali roznášet chleba a volali na chodbu k čištění, vyklouzl ven a šel do kanceláře.

Službu měl Pan Vůl. Byl to opravdu nejhloupější bachař, kterého znal. Neuměl číst a psát, proto také nedával nikoho k raportu — nedovedl napsat raportní lístek. Neznal hodiny. Jednou měl vzbudit pracovní brigádu o něco dřív, ve tři hodiny ráno. Namalovali mu křídou na tabuli, jak budou ukazovat ručičky hodinek, a Pan Vůl je vzbudil ve čtvrt na jednu. Kluci pak seděli tři hodiny oblečení, protože hodinky neměli a nikdo nevěděl, kolik je. Pan Vůl nebyl zlý, dokonce byl někdy i docela ochotný a dovedl lidsky vyhovět. Jenom bezmezně hloupý byl, a právě v tom bylo riziko. Nedalo se na něj působit žádnými rozumovými důvody. Když si vzal něco do hlavy, nikdo mu to nevyvrátil.

Šlo o to, zahrát na něj správnou habaděru, aby ji polkl i s navijákem. Přesto cítil, že je rozčilen, když klepal na dveře kanceláře. Teď šlo o vše. Nepustí-li ho, může se se svými plány rozloučit. Nedostane-li se teď zpátky na pracoviště, je se vším konec, protože zítra už bude jinde.

Blažek srazil kufry, to Pan Vůl náramně miloval, protože mu to dávalo pocit nadřazenosti.

„Pane veliteli, prosím vás, poradte mi, co mám dělat? Jsem od zítřka přeložen na jiné pracoviště a mám tady u sebe ještě nářadí a měrky z jemné mechaniky. Tohle jsou náramně cenné věci, oni to budou potřebovat a já za to osobně odpovídám. Nejlepší by bylo, kdybych to tam zanesl a předal všechen inventář.“

Vychrlil to ze sebe, jak nejrychleji dovedl, protože Pan Vůl myslel hrozně pomalu — pokud vůbec myslel — a nešlo o to, co mu řekl, ale o to, aby vzbudil jeho důvěru. Stál napjatý jako struna, díval se mu upřeně do očí a v duchu si myslel: Řekni ano, ty dobytku! Řekni mi ano a pusť mě! Musíš to udělat! Rozumíš? Musíš mě pustit ven! Musíš!! Poroučím ti to!!!

Pan Vůl sešpulil ústa, zamnul si bradu a pak řekl:

„Chocte!“

Což asi mělo znamenat jděte, protože Pan Vůl byl vychodňár a mluvil dobře jen maďarsky. Pak šel a odemkl dveře.

Blažek se musel ovládnout, aby nevykřikl radostí a aby se nerozběhl. Srdce mu bušilo až v krku, když pevným krokem, cvakaje podkůvkami na betonovém chodníčku, vykročil z budovy a zamířil k dílnám. Široký dvůr jako by procítl a zjasněl. Před dílnami se potloukali dva muklové a předstírali práci. Mrkl na hromadu klád, srovnaných u koridoru hned za dílnami, a přesvědčil se, že se nic nezměnilo. Přelétl oblohu, která byla bez mráčku. To dobré počasí, trvající už víc než týden, mu teď kalilo náladu. Byl by je potřeboval, až budou venku — a obával se, že nevydrží. Měl strach z deště. Půjdou bez kabátů, jen v cvilinkových pracovních šatech, spát budou patrně pod širým nebem — na příkrývky není ani pomyšlení —, kdyby měli promoknout, mohli by dostat horečku, a oni přece musí být především zdraví!

No, nedá se nic dělat. U vrat velitelství spatřil Jakubce. Zrychlil krok, aby se s ním nesetkal, protože u toho člověk nikdy nevěděl, co se může stát. Začne se vyptávat, odkud je, kam jde, a mohl by ho poslat zpátky. Nebo dokonce sám dovést. Ale i tohle nebezpečí minulo a za minutu hlásil příchod v kanceláři Máničky. To byla výhra, že měl službu právě Mánička. Ten byl dobrý. Vyslechl jedním uchem, že jde předat materiál, protože odchází na jiné pracoviště a víc se o něj nestaral. Horší byl parták, náramně zvědavý proč, nač, a komu co bude předávat, ale uklidnil ho jednou partyzánkou, kterou si pro to zvlášť připravil, a vyhledal Frantu.

„Nazdar Jardo, kde se tu bereš?“

„Ale, předávám materiál,“ prohodil ledabyle a co nejlhostejněji, protože viděl, že u sousedních strojů poslouchají. Mrknul přitom na Frantu a očima naznačil záchod. Odešel tam a Franta přišel za okamžik za ním.

„Co je, co se děje?“ zeptal se hned u dveří.

Blažek položil prst na rty a šepem, nakloněn až k Frantovu uchu, řekl:

„Musíme utéct ještě dnes večer. Hvízdavej Dan mě od zítřka přeložil na jiný pracoviště. Mám poslední lhůtu. Nesu všechno s sebou, i tvoje věci“ — a podal mu konzervu mléka, pytlík sušeného chleba a onuce.

„Ty ses zbláznil!“ vyjekl Franta, „jak můžem odejít, když vůbec nejsme připravený?“

„Uklidni se — připravený sme. Všechno sem vzal s sebou.“

„A co já? Já tu nic nemám.“

„Co chceš mít? Jídlo sem ti přines, nůžky a kabel máme tady. Co ti chybí?“

„Chtěl sem si vzít poslední dopis od ženy a od chlapce.“

„No, na tom přece nesejde. Stejně ho musíš za týden odevzat.“

„Dal bych jim jinej, kterej sem si sám napsal.“

„Při nejbližším filcunku ti ho stejně vezmou.“

„Ale tak najednou...“

„Jednou to přijít muselo. Rozhodnutím osudu to přišlo už dnes, a kdo ví, k čemu je to dobré.“

„Počkej, člověče, já z toho dostal průjem,“ a Franta zmizel v kabině.

Blažek se postavil k žlábků a přemýšlel. Franta dostal strach. To je jasné. Zpotila se mu střeva a má průjem. Znal to, slyšel od vojáků, že se jim to stávalo na frontě, když přišli poprvé do ohně. Pak si zvykli. Není proti tomu pomoci a není to příznak zbabělosti. Vůbec, zbabělost je zajímavá. Zpravidla čím větší blbec, tím statečnější, protože nechápe nebezpečí. Čím je kdo inteligentnější, tím je také opatrnější a zdánlivě méně statečný. Ve skutečnosti jen méně riskuje a předem se straní nebezpečí, které primitiv nevidí. Proto jsou i primitivní národy bojovné, zatímco národy staré kultury „zbabělci“. Primitiv vlezle do všeho. Inteligent uvažuje, stojí-li to za riziko. Franta je chytrý kluk, a proto dostal průjem. Bojí se neznámého. Dobře, musí mu to vyložit.

Ale nemusel. Když se Franta objevil ve dveřích klozetu, roztláhl ústa k dobromyslnému úsměvu a řekl:

„No dobrá, tak se de.“

Blažek zazářil. Na Frantu je spoleh. Naklonil se k němu a pošeptal:

„Jdi si při večeři pro nášup — pro mě —, důkladně se nacpi a hned po jídle zmiz. Čekám v kládách. Vezmu kýbl a hadr, kdyby někdo přišel, umejváme záchod a zrovna sme šli vylít vodu.“

„Jasný.“

„A teď zmiz a už se o mě nestarej, aby nás neviděli spolu. Můžeš trochu naříkat, že tě bolí hlava, snad tě pustí na marodku pro nějaký prášek. Zkus to. O ten prášek nejde, ale až zmizíš dávno před koncem směny, nebude jim to nápadný, budou si myslet, že tě starej pustil domů. A ostatně zkus to, moh by tě pustit... Ne!! Počkej, to nejde. Třeba by tě pustil, ale sám by tě od-

vedl na oddíl. Mánička je opatrněj. Raději nic. Tak jen ten prášek. Ale nepromeškej večeri! Nadlábní se, jak můžeš, kdo ví, kdy zas budem pořádně jíst.“

S tím se rozešli a Blažek se šel hrabat do skladu, předstíraje, že předává materiál. Skladník byl dobrý kluk, povoláním zloděj, a tudíž chytrý. Pochopil, že se nějak ulejšvá, moc se neptal a hned mu nabídl, aby jako držel bedýnku se šrouby a přijde-li někdo, může tvrdit, že přebírá zmetky. Využil toho a pomalu si připravil vše, co budou potřebovat. Nůžky na silný drát, důkladný suchý hadr, silný kabel, dostatečně dlouhý, aby se po něm mohli spustit přes dráty vysokého napětí z hradební zdi. Měl velký plátěný pytlík, sešitý ze dvou nových onucí, zavěšený na pevném provazu kolem ramen. V něm byly potraviny, ukryl tam nůžky a kabel, zabalený do hadru. Všechno zastrčil pod košili. Nůž, pěkný ocelový zavírací nůž, ukrytý až dosud pod podlahou, měl zastrčený v botě. Získal ho za velké peníze přímo od výrobce, který je dělal v mechanické dílně se záviděníhodnou dokonalostí. Střenka byla plochá plechová, celý nůž tak lehký a sotva centimetr silný, že ho bylo možno ukrýt i v rozkroku při dírkách knoflíků. To bylo důležité, protože tam se při občasném filcunku bachaři přece jen nehrabali.

Viděl Frantu, jak odchází pomalým krokem se svěřenou hlavou — úplný obraz bídy — na marodku. To bude dobré, nevěnují jeho nepřítomnosti po večeri velkou pozornost. Budou myslet, že zalezl někam do kouta, kde odpočívá. Pak si vzpomněl, že budou vyšetřovat i doktory.

Budou je podezřívát, že s ním byli ve spojení a že jim dali něco na cestu. Neuvěří, že o ničem nevěděli. Doktorů mu bylo líto. Zejména Honzy Šmída, který se dovedl postavit i proti bachařům, když se mu pletli do léčení a nařizovali, koho mají a koho nemají uznat. A obstál, protože byl výtečný lékař a sami ho potřebovali, když jim, jejich ženám nebo dětem bylo zle. Honza si mohl dost dovolit. On sám mu vděčil za život, když ho ve dvaapadesátém roce na kost vyhublého vytáhl ze samotek a vzal ho proti vůli velitelství do léčení. Nebyl sám, Honza zachránil téměř devadesát lidí před smrtí hladem, když plukovník lékař

— jeho kolega ze studií — přišel na revizi a Honza mu řekl, jaký režim tu vládne. Tehdy, v září 1952, rázem zrušili všechny tresty snížením dávek, dali na světnice slamníky a deky, zavedli opět raporty, kde mohl ukládat tresty jen velitel, a dokonce dovolili všem vězňům balíky potravin z domova.

Vzpomněl si, jak řádl Balint, který byl tehdy velitelem a chtěl zabránit tomu, aby se lidé hlásili k lékaři. Dal si ráno nastoupit všechny hlášené marody a jeden po druhém musel hlásit, co mu chybí.

„Prosím, mám velké bolesti hlavy, takže nemohu ani spát.“

„Tři dny korekce, tam vás to přejde. Odchod!“

„Nachladil jsem se, mám horečku a kašlu.“

„Tři dny korekce, odchod.“

Tak to šlo, až došel k němu. Vem to čert, dá mu stejně korekci, ať je tedy sranda. A hlásil:

„Hlásím, že mám klitoris na plicích.“

Balint se zamyslel, pohleděl na něj zkoumavě a pak řekl:

„Dobrá, můžete jít.“

Vedle stojící Václav, který studoval medicínu, se prudce zakuckal, zrudl, a když se na něj Balint obrátil, hlásil:

„Já mám vaginu pectoris.“

A Balint ho rovněž pustil k lékaři. Mělo to takový úspěch, že se začaly šířit nejpodivuhodnější choroby, až velitel přestal prověřovat nemocné a pustil je na marodku. Ba dokonce příště nařídil, aby nemocní hned při nástupu do práce vystoupili a zůstali doma. Vystoupil tehdy také, a když se ptali, co mu je, prohlásil:

Prosím, já mám žlučník.“

A uznali, že může zůstat doma. Dokonce i několik kamarádů se podivilo, že nevěděli, že má něco se žlučníkem. Načež jim vyložil, že nic takového netvrdil. Konstatoval jen, že má žlučník,

a to je pravda, to nesimuloval. Že ho proto nechali doma, za to nemůže.

Vzpomínal na to vše jako na dávnou minulost. Tak už byl duchem mimo tento svět. Musel si to důrazně připomenout. Protože ještě není mimo, ještě je tady a není ani na samém začátku. Dosud se ani nezačal pokoušet zdolat všechny ty překážky, které jsou před ním. Zachvěl se, když si to uvědomil. Čas se vlekl nekonečně pomalu. Přál by si, aby se už setmělo, aby byl večer, ale den byl jako z udělání jasný, zářivý, plný svítivého tepla, kterým se loučilo léto. I Franta se už vrátil z marodky, odpočíval si, co chvíli usedl... hrál to dobře. Zlatý bažant přišel na inspekci — ukryl se před ním na záchod, protože i když byl hlášen, nechtěl riskovat zbytečné vyptávání. Mohlo by se stát, že by ho vzal s sebou na oddíl, a to by byl škrt přes jeho plány.

Přemýšlel, jak dopadne počítání. Výhodou bylo, že na oddílu měl službu Pan Vůl. Je velmi dobře možné, že zapomněl, že někoho pouštěl ven, a bude hlásit stav i s ním. Když ho Mánička neuvidí při nástupu — a to neuvidí, protože zatím zmizí —, bude hlásit stav bez něj. Na světnici se nic nepozná, tam budou myslet, že je v dílně. Praskne to tedy až na konci směny, kdy pohřeší při sčítání Frantu. Nemusí z toho ale nic být, protože se mohou domnívat, že mu bylo špatně a že odešel na oddíl. Zjistí-li, že není doma, začnou hledat, jestli neusnul někde v dílně. To všechno může ovšem trvat hezky dlouho, takže než zjistí, že jim opravdu někdo chybí, bude hodně pozdě, a to už musí být dávno v trapu.

3

K večeři byl koňský sen — ovesné vločky. Špatně uvařené, málo slazené barevnou vodou s omastkem, který trochu páchl rybinou, obvykle to vylévali do záchodů a jedli raději suchý chléb, ale dnes se nacpal, co mohl, a přinutil se sníst ještě skladníkovu porci. Ten se divil, jak může něco tak ohavného žrát. Ale

věděl, že je to poslední teplé jídlo, možná že vůbec poslední jídlo, které bude mít v žaludku, a že z něj musí trávit mnoho dní. Zvykl si v kriminále donutit žaludek k poslušnosti. Nejedl maso, moučníky, zeleninu, výhradně kalorie a vitamíny. Právě tak, jako si udržoval duševní rovnováhu a nutil cvikem paměť k stále činnosti, žádal bezpodmínečnou poslušnost od svého těla a přiměl je k výkonům i nepříjemným, ale nutným: každého rána vlezl nahý pod vodovod a i v zimě si myl celé tělo studenou vodou, denně cvičil namáhavé cviky, nekouřil, ačkoli býval náruživý kuřák, a jedl i jídla, která ostatní zahazovali, jen když obsahovala příslušné dávky vitamínů nebo kalorií. Koňský sen zapil trochou hořkého odvaru, kterému se říkalo černá káva, opekl pět plátků salámu a potom se nenápadně vytratil s kýblem a hadrem ven, kde zalezl mezi klády, složené před koridorem. Lehl si a čekal.

Slunce pomalu zapadalo. Svoje místo měl dobře vyhlédnuté. Nebylo sem odnikud vidět, ani z oken okolních budov, ani z některé strážní věže. Naopak, mezi složenými kládami byly otvory, kterými mohl velmi dobře pozorovat celé okolí a bachaři, kteří chodili sotva pět kroků od něj, nemohli mít ani stín podezření, že by se tu někdo skrýval. Bylo to příliš na ráně, příliš blízko dílen, příliš blízko koridoru a příliš blízko věží, vlastně uprostřed, mezi dvěma, než aby bylo možno předpokládat, že právě tudy by se někdo pokoušel o útěk. Právě na tom založil svůj plán, protože v místě, kde se stýkají dvě zorná pole strážných, je z věží poměrně nejhůř vidět přes ostré světlo, kterým jsou koridory po celou noc osvětleny.

Znovu si prohlížel situaci. Výsek pevnostního šestiúhelníku, který měl před sebou, viděl zcela jasně. Hned za kládami je šest kroků široký pruh bílého křemenného písku, ohraničený nízkým plůtkem z ostnatého drátu. Zde začíná ostřelované pásmo, jak hlásají varovné tabule každých pár kroků. Pak přijde čtyři metry vysoká stěna ostnatého drátu, za kterou je vlastní koridor, kudy chodí strážní na svá stanoviště ve věžích, dva metry široká cesta rovněž z bílého písku, osvětlená každých deset kroků silným reflektorem. Následuje druhá čtyřmetrová stěna z ostnatých drátů. Pak je široký, povlovně stoupající svah, porostlý nízkou trávou až ke koruně hradební zdi. Víc odsud vidět není. Ale věděl, že

násep se pak převaluje asi na metr k hradbě, kde, přibližně opět metr pod korunou, jsou v hradební zdi nad příkopem zazděny nosníky, na kterých jsou v šíři více než jednoho metru napjaty čtyři silné dráty vysokého napětí. Není tedy možné s hradeb, podle odhadu vysokých 10 — 12 metrů, seskočit, protože tomu právě brání dráty pod proudem.

V každém rohu pevnostního šestiúhelníku stojí při jeho vnitřní straně strážní věž, vysoká jen tak, aby nebyla viditelná zvenčí, ale dávající suverénní přehled o celém úseku na obě strany, až k dělicí čáře dvou přepážek z ostnatého drátu, kterými jsou rozděleny jednotlivé úseky pevnosti na šest dílů. Na každé věži je zevnitř ovladatelný silný reflektor, jednotlivé věže jsou mezi sebou i s centrálou spojeny telefonicky. V případě, že by došlo k poruše v dodávce proudu, má pevnost vlastní dýzlagregát, který okamžitě začne dodávat proud do sítě. Kdyby pak došlo i zde k poruše, jsou všechny věže vybaveny pistolemi se zásobou světelných raket. Po setmění zavádí do každého úseku psovod cvičené vlčáky. Stráže se střídají po dvou hodinách.

Prostudoval tu situaci několikrát v létě, když byl komandován sekat na valech trávu. Tehdy zhlédl všechna tato bezpečnostní opatření zblízka a tak říkajíc zvenčí, ba měl i možnost podívat se do strážní věže, když pomáhal sklenáři zasklívat rozbité okno. I když tam byl jen velmi krátce, přece si přesně zapamatoval úhel obzoru, který strážný vidí, stíny, které patrně v noci vrhají sloupky osvětlení, i linii horizontu, která dělí hradbu od oblohy. Na první pohled bylo vše tak domyšleno a vzájemně skloubeno, že se zdálo nemožné dostat se ven. Bíle svítící koridor, kde se každé těleso musí černě rýsovat a je nápadné, jakmile se pohybuje, čenichající vlčáci, ostnaté dráty, kterými je nutno se dvakrát prostríhat, a to právě v místech ostře osvětleného bílého pruhu, vysoké napětí proudu v drátech, výška hradební zdi — a přitom v zádech samopaly dvou strážných v bočních špačkárnách...

Nemožné.

Měli právo být tak sebejistí. Mohli být pevně přesvědčeni, že odsud nelze uniknout. A právě tady viděl jejich slabinu. Snažil se vžít do jejich myšlení. Věděl, že jsou to vesměs lidé málo inteli-

gentní. Měl zkušenost, že svoji službu zastávají celkem laxe. Za těch několik let, kdy všechna tato opatření byla vybudována — není to tak dávno, sám pracoval na hradbách a zasypával staré kasematy v roce 1952 — nedošlo ani jednou k pokusu o útěk. Respektive nikoli touto cestou. Útěk se podařil po vánocích v jedenapadesátém skupině muklů, kteří se probourali z kasemat hradební zdi. Ale tehdy tu ještě tohle vše, co měl teď před očima, nebylo. Pak se dva muklové pokusili prorazit přímo branou těžkým nákladním autem, jindy jeden unikl v železničním vagonu vlečky, jednou elektrikář, který vyměňoval lampy reflektorů, použil žebříku k tomu, že slezl ze zdi. Všechny chytili buď hned na místě, nebo na nejbližší železniční stanici. Ale prorazit koridorem, uvarovat se psů, přemoci vysoké napětí, prostříhat se ostatními dráty přímo před očima strážných... To přece bylo tak nemožné, že na to určitě spoléhali a na věži buď klímali, nebo se něčím bavili. Není také v lidských silách pozorovat soustředěně plně dvě hodiny objekty, ve kterých se nic neděje. To unaví oči i ducha. Nadto spoléhají jeden na druhého, a hlavně na psy, kteří byli celý den zavřeni v psinci a teď pobíhají, vyjí na měsíc, štěkají po sobě a po psech z nedalekého městečka, jsou plní touhy nalézt si nějaké zaměstnání, ať už jsou to houfy koroptví, polní myši, nebo dokonce člověk. Ale lidé jsou konečně jen lidé, i když nosí uniformu.

Musí se vmyslet do mentality těch, kteří tato bezpečnostní opatření budovali. Měli určité představy o způsobu, jak se pokusí vězni utéct. A podle této představy budovali i překážky. Je tedy třeba udělat něco docela jiného. Z toho, co slyšel a viděl, znal alespoň přibližně jejich postup. Jakmile zjistí, že někdo utekl, zalarmují telefonicky všechny bezpečnostní stanice a posádky v okruhu asi 30 kilometrů, vyjedou s přepadovými auty a zatáhnou síť tak daleko, jak asi podle jejich výpočtů mohl uprchlík dojít. Hlídnají silnice, mosty, nádraží. Hlídnají příbuzné uprchlíků, jejich rodiny, milenky, přátele, o nichž vědí z dopisů, které najdou v dotaznících, z adres osob, které chodily na návštěvu. Na chycení muklíka, který není ani nebezpečným vrahem, ani lupičem, ani paličem, který prostě jen myslí po svém, jsou vynalože-

ny desetitisíce, kterých by bylo možno daleko účelněji vynaložit například na stavbu bytů.

Mávl nad tím rukou. Zabýval se už tak často těmihle úvahami, hledal jejich hlubší, mravní opodstatnění, hledal filozofické, ba i metafyzické vysvětlení, ale marně, takže se nakonec vzdal. Patrně je v lidech něco takového, nějaký zlý spodní proud, který je občas žene k davovému šílenství. Nedá se proti tomu zřejmě nic dělat, je třeba čekat, až se poměry samy urovnají, až se lidé opět uklidní a poznají, že bílé je bílé a černé je černé a že to nikdo nepředělá. Zatím jsme v tom ale až po uši, nedá se nic dělat — leda utéct. Utéct někam, kde sice pečení holubi také nikomu nelétají do huby, ale kde je možné myslet tak, jak nám narostl rozum, mluvit podle toho, co opravdu cítíme, číst, co chceme, kde zkrátka člověk je člověk, to jest tvor svobodný, a nemusí poskakovat jako loutka, kterou pohybuje principál.

Ze samotek houkali nástup. Tak už to tedy pomalu začne. Také nebe se tmí, na západě se začínají kupit mraky. Nechtěl, aby přšelo. To by bylo zlé, kdyby přšelo teď večer, znemožnilo by to útěk, protože v mokřích šatech a s mokřým kabelem by přes elektrické dráty nemohl. Později, až budou venku, by to ovšem nevadilo. Naopak. Ztížilo by to pronásledování. Snad to vydrží. Počítal, že za půl hodiny po samotkách přijde na řadu dílna. A jakmile z dílny odejdou na oddíl, přijde sem Franta. Zároveň asi bude výměna stráží, přivedou psy a musí se na to. Nejpozději za hodinu. No, hodinu to počasí snad ještě vydrží. Určitě.

Otevřenými okny samotek slyšel hlášení z jednotlivých cel. Bylo nařízeno mluvit nejen hlasitě, ale rvát. Celé hlášení jména a základního čísla se muselo zařvat, třeba nesrozumitelně, ale zařvat. Bylo to úplně zbytečné, protože inspekce zjišťovala jen počet. Hlášení se neslo jasně klidným večerem do tlumeného hukotu strojů mechanické dílny. Téměř se mu zde líbilo. Zvykl si za ta léta. Člověk je tvor přizpůsobivý. Přistihl se několikrát při pocitu hlubokého bezpečí, jaký nemůže člověku dát žádné jiné prostředí než vězení. Věděl, že se mu nic nemůže stát. Je hlídán, nikdo ho nepřepadne, nezabije, nic neočekávaného ho nepotká, dostane pravidelně svoji normální stravu, pravidelně bude

vstávat a chodit spát, bude pravidelně pracovat, jednou týdně se bude koupat a převlékat do čistého prádla, jednou za čtrnáct dní půjde do kina, večer co večer uslyší rozhlasový pořad někdy horších, někdy lepších melodii, přečte spoustu knih a všechny dosažitelné časopisy, týdeníky, měsíčníky...

Ano, teď to bylo jiné než ve dvaapadesátém, kdy je chtěli vyhubit hladem, kdy nebylo čtení, nebyla práce ani na celách, nebyly vycházky, kdy od rána do večera musel jen chodit svých šest metrů od okna ke dveřím a od dveří k oknu (spočítal si, že za léta, která strávil na samotkách, obešel čtyřikrát rovník), sám a sám od úsvitu do setmění. Tehdy to bylo k zešílení pro toho, kdo si duševně nestačil, kdo neměl nač myslet. Však se jich také několik pokusilo o sebevraždu. Prořízli si žiletkami žíly — hned na to jim všem vzali holicí přístroje a jednou týdně chodil na celu holič, cikán, který je jakžtakž oškrábal. Několik vězňů propadlo zuřivosti. Rádi se dali v hádce s bachařem strhnout k tomu, že mu dali pár facek. Zemřeli pak v korekci a úřední lékař konstatoval, že to byl zápal plic. Jeden mukl zapálil v cele slamník a zabarikádoval se, aby mu nikdo nemohl přijít na pomoc. On k nim naštěstí nepatřil. Měl vždy nač myslet. Panebože, co všechno za ta léta promyslel a co vše se naučil! Byl — on a několik jemu podobných — posedlý touhou po vědění. Učil se všemu, co mu přišlo pod ruku. Z propašovaného francouzského slovníku si vypisoval všechna méně známá slova. Podařilo se mu v podšívce kabátu ukrýt asi dva tisíce slovíček, napsaných hustě na klozetovém papíru, vesměs začínajících písmeny k, l, m. Naučil se jim za měsíc a dnes ví, jak se francouzsky jmenují všelijací brouci, stromy, ryby, hmyz, pokud ovšem začínají na k, l, m. Naučil se létům panování všech českých panovníků od Bořivoje až po Františka Josefa, naučil se data narození nebo úmrtí kdejaké význačné osobnosti a vytvářel z nich souřadnice: 1564: umřel Michelangelo a Ferdinand I., narodil se Shakespeare a Galileo. Přehodíme-li dvě poslední čísla: 1546, máme rok úmrtí Martina Luthera a Giulia Romana, sto let Před tím: 1446 se narodili Perugino a Botticelli... A tak to šlo donekonečna. Bylo to zbytečné? Jistěže nemá žádný význam, vím-li, že se Aleš narodil právě o čtyři století později než Leonardo da Vinci, ale o to tu nešlo.